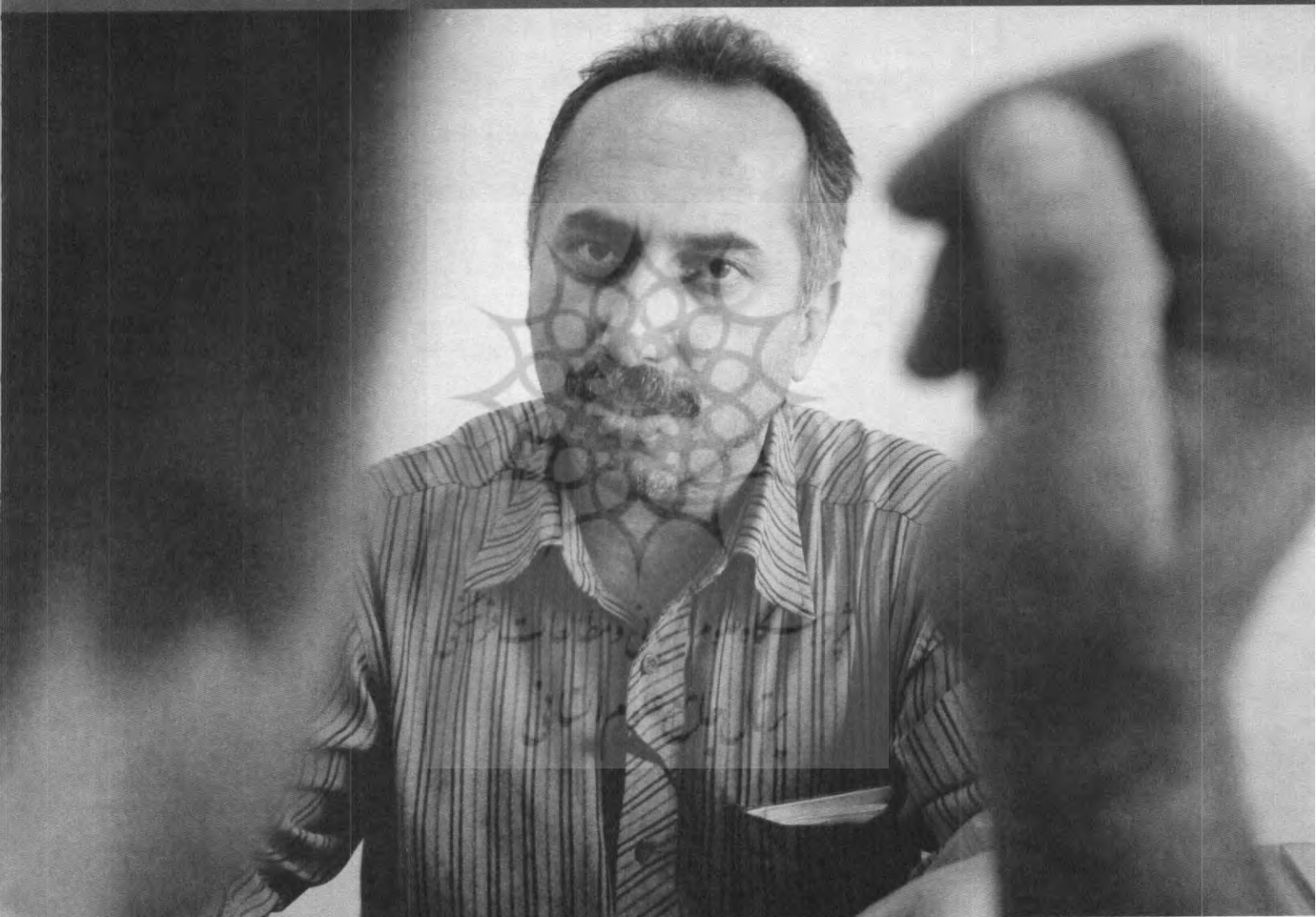

حسین مسافر آستانه، رئیس انجمن تئاتر دفاع مقدس، از صاحب‌نظران رشته تئاتر و هنرهای نمایشی است. با این بازیگر و کارگردان تئاتر، که هنر آموخته مقطع لیسانس دانشکده هنرهای زیبای تهران و کارشناس ارشد دانشگاه تربیت مدرس است، درباره ظهور کمی و کیفی تئاتر دفاع مقدس به گفت‌وگو نشستیم و از آراء کارشناسی او، که دغدغه بسیار زیادی در خصوص ارتقاء کمی و کیفی تئاتر دفاع مقدس داشت، سوود بردیم. کارگردان نمایش‌هایی چون «خورشید کاروان» «زخم مدینه» و «از خاک تا افلاک» به خاطر درک حضور در صحنه‌های دفاع مقدس از منظری دیگر به تئاتر دفاع مقدس می‌نگرد. همین نگرش خاص باعث شد تا جزئی‌ترین مسائل موجود بر سر راه تئاتر دفاع مقدس را به‌خوبی تشخیص دهد و در جهت رفع آن بکوشد. سال‌ها دبیری جشنواره‌های تئاتر دفاع مقدس این تجربه را به او ارزانی داشته است که برای رسیدن به یک هنر والا و ارزشمند در صحنه نمایش، همه شرایط باید کنار هم قرار بگیرد. باهم این گفت‌وگو را می‌خوانیم:

علی عباس نژاد

گفت‌وگو با حسین مسافر آستانه
در خصوص مشکلات تئاتر دفاع مقدس

تئاتر مکانی برای تولید اندیشه

چگونه وارد فضای تئاتر دفاع مقدس شدید؟

در دوران جنگ با حضور در مناطق جنوب و غرب سعی می‌کردم از فرصت‌های به دست آمده استفاده کنم و نمایشی ترتیب بدهم. علاقه‌مندی من به تئاتر، در واقع با حضور در مقطعی از دوران دفاع مقدس پیوند خورد و سبب آفرینش این نمایش‌ها شد. من پس از جنگ وارد دانشگاه شدم.

در جبهه فقط رزمنده بودید یا بازیگر و کارگردان نمایش‌هایی که اجرا می‌شد؟
نقش اصلی کسانی که آنجا بودند، رزمندگی بود. هر کار دیگر ما تولید دوم محسوب می‌شد. به واقع بازیگری در آنجا نوعی جنگیدن بود. یعنی هر کاری در جبهه، رزم محسوب می‌شود؟

واقعاً همین‌طور است. رزم فقط اسلحه به دست گرفتن و در برابر دشمن ایستادن نیست. تهییج همه رزمندگان، ارتقاء سطح روحیه آنان برای حضور در روزهای ملال‌آور و در واقع تحکیم مسائل اعتقادی و سرلوحه قرار گرفتن مقابله با دشمن برای هر فرد است. عکاسی هم در دوران دفاع مقدس یک رزم بود. رزم ماندگاری که تا حالا ادامه داشته است. تئاتر هم مثل موسیقی و عکاسی است. به نوعی می‌توان نتیجه گرفت که هنوز هم با تئاترهای دفاع مقدس که شما روی صحنه می‌پرید، جنگ ادامه دارد.

بله، قطعاً همین‌گونه است. ما به جنگ در اشکال مختلفی نگاه می‌کنیم. فقط حضور فیزیکی دشمن و مقابله با آن را جنگ تلقی نمی‌کنیم. دفاع مقدس در همه ابعاد، خاصه ابعاد فرهنگی هیچ‌وقت از بین نخواهد رفت. چون همیشه در مواجهه با تهاجم دشمن قرار داریم. تهاجم فرهنگی دامنه بسیار وسیعی دارد و هر چه تلاش در جهت حفظ دستاوردهای فرهنگی خود و مقابله با آنچه فرهنگ، اندیشه و سلاطین اجتماعی ما را تغییر می‌دهد و در واقع از ارزش فرهنگی دور می‌کند، انجام دهیم باز هم کم است. این دفاع مقدس امروز در عرصه فرهنگ و برای من در عرصه تئاتر، همیشه زنده است. در اولین روزهایی که وارد دانشگاه شدم، برای کارم در زمینه دفاع مقدس (به‌عنوان بازیگر) دعوت به کار شدم. این کار پایان‌نامه‌ای یکی از دوستان بود و شیفتگی من نسبت به این موضوع سبب شد تا در موضوعاتی از این دست، بیشتر کار کنم. در طول دوران تحصیل همه نوع نمایشنامه‌های اعم از ایرانی و خارجی را تجربه کردم. در سال ۱۳۷۲ در نخستین دوره برگزاری جشنواره تئاتر دفاع مقدس از طرف بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس، دعوت به

همکاری شدم. بعد از دو دوره برگزاری این جشنواره به‌عنوان دبیر آن انتخاب و تا دهمین دوره همچنان دبیر جشنواره بودم. در همان سال‌ها مدیر هنرهای نمایشی بنیاد حفظ آثار هم بودم. به‌عنوان دبیر جشنواره‌های تئاتر دفاع مقدس و مدیر هنرهای نمایشی بنیاد حفظ آثار، همه مطالعات و زندگی و فعالیت‌های نمایشی‌ام معطوف به دفاع مقدس شد. در این دوران نمایش‌های دیگری هم با موضوعات دیگر کار کردم، اما مدیریت حوزه دفاع مقدس را به عهده داشتم. بعد از دهمین دوره جشنواره تئاتر دفاع مقدس خلا‌هایی را در تولید آثار تئاتری دفاع مقدس حس کردم. طی جشنواره‌های هشتم، نهم و دهم که برگزاری و آثار رسیده به جشنواره را به پژوهش گذاشتم، از نتایج تحقیقات به این نتیجه رسیدیم که تئاتر دفاع مقدس حول و حوش موضوعات محدودی دور می‌زند.

در چه سالی به این نتیجه رسیدید؟
در سال‌های ۷۹ یا ۸۰ بود. به همین دلیل از ریاست وقت بنیاد تقاضا کردم استعفا می‌کنم و کمبود احساس می‌کنم، به فعالیت جدی بپردازم. مطالعات و تحقیقات را جدی‌تر و بیشتر کردم. در انجمن تئاتر انقلاب و پیشتر مقدس، خود را وقف کارهای زیربنایی تئاتر دفاع مقدس کردم. منابع مکتوب ما در خصوص دفاع مقدس، جامع و کامل نیست. فقط خاطرات چاپ‌شده از رزمندگان هست که بیشتر نویسندگانش و نمایشنامه‌نویس‌ها هنگام مراجعه، درخواست منابع تازه‌تری دارند که در اختیارشان گذاشته شود تا بتوانند در نگارش موضوعات بدیع و تازه از دفاع مقدس کمکشان کند. ما منابع زیادی نداریم. برای همین، طرح تحقیقاتی گسترده‌ای را آغاز و اردوهای را تحت عنوان «راهیان نور» برپا کردیم. این باعث می‌شود که هنرمند در فضای

دفاع مقدس در همه ابعاد، خاصه ابعاد فرهنگی هیچ‌وقت از بین نخواهد رفت. چون همیشه در مواجهه با تهاجم دشمن قرار داریم. تهاجم فرهنگی دامنه بسیار وسیعی دارد و هر چه تلاش در جهت حفظ دستاوردهای فرهنگی خود و مقابله با آنچه فرهنگ، اندیشه و سلاطین اجتماعی ما را تغییر می‌دهد و در واقع از ارزش فرهنگی دور می‌کند، انجام دهیم باز هم کم است.

موضوع قرار بگیرد. با آدم‌های دفاع مقدس در همان موقعیت‌ها مواجه شود و کنجکاو کند. حاصل این سفرها نمایشنامه‌های بسیار ارزشمندی شد که هرچند در تعداد کم و محدودی است، اما می‌توانیم ادعا کنیم نمایشنامه‌های ماندگاری در حوزه تئاتر دفاع مقدس کار شده که می‌توانم از «این کدام پنجشنبه است»، به کارگردانی حمیدرضا آذرنگ نام ببرم.

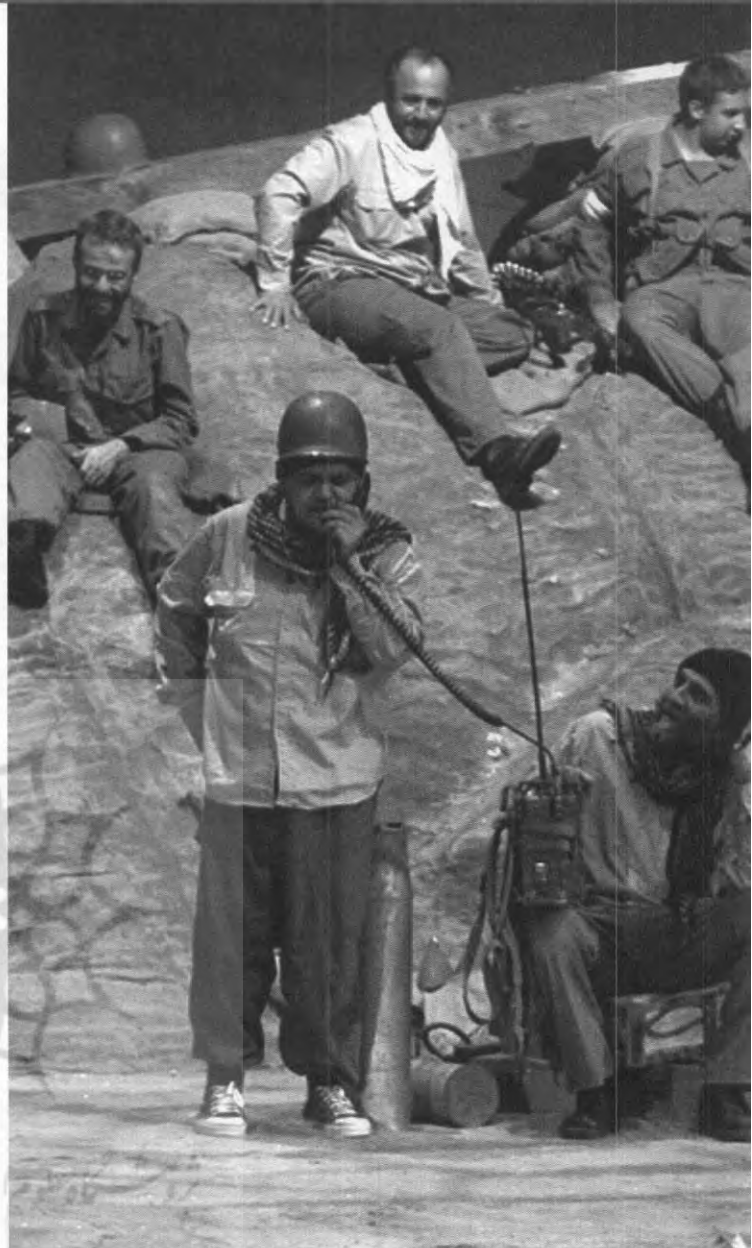
حاصل این سفرها نمایشنامه‌های قابل توجهی شد که بعضی‌ها اجرا شده و برخی دیگر هنوز اجرا نشده است. این‌ها دستاوردهای حضور نویسندگان در مناطق جنگی غرب و جنوب بوده است.

برای ضبط این آثار برنامه‌ریزی کرده‌اید؟
تعدادی از این نمایشنامه‌ها در دست چاپ است. امیدواریم این‌ها را که آرزوی ماندگاری‌شان را هم داریم، بتوانیم چاپ کنیم و به مرحله تولید برسانیم.

یکی دیگر از برنامه‌هایی که پشتوانه علمی و محکمی پیدا کرده، پژوهش علمی تئاتر دفاع مقدس است. برای جلب نظر پژوهشگران و محققان در حوزه تئاتر دفاع مقدس، همایش پژوهشی تئاتر دفاع مقدس را طراحی کردیم. با این کار در واقع، در کنار اردوی هنرمندان دفاع مقدس نخجگان این رشته را جمع کردیم. و پشتوانه‌ای غنی از مقالات علمی محققان داشتیم. هنگام بازدید از مناطق عملیاتی جنوب همراه سیصد نفر از هنرمندان تئاتر دفاع مقدس که بسیاری از اساتید، محققان و پژوهشگران هم حضور داشتند، مقاله‌های ارزشمندی ارائه شد. حاصل آن مقاله‌ها انتشار چند جلد کتاب بود. دو جلد از این مقالات به چاپ رسیده و مابقی در آینده‌ای نزدیک چاپ خواهد شد. دوره بعدی در ایلام شکل گرفت. اساتید و پژوهشگران مقالات خود را در آنجا ارائه دادند. در دور سوم به دلیل اینکه محققان و پژوهشگران در جریان این فعالیت قرار داشتند و مقبولیت لازم ایجاد شده بود، با دانشگاه تهران وارد مذاکره شدیم تا در یک بعد وسیع این حرکت را برای سومین دوره برپا کنیم. این همایش در دانشگاه تهران و با حضور اساتید دانشکده‌های کشور، که در حوزه تئاتر، مسائل اجتماعی و مسائل سیاسی مرتبط با تئاتر صاحب‌نظر بودند، برگزار شد. مقالات ارزشمندی به همایش ارسال شد که در دو مجلد به‌زودی در دسترس علاقه‌مندان قرار خواهد گرفت.

نکته دیگری که حائز اهمیت است، اینکه تحقیقات و پژوهش‌هایی که برای ارتقای سطح تئاتر انجام می‌گیرد، باید در کنار جریان مستمر تئاتر روی صحنه ادامه داشته باشد.

منابع مکتوب ما در خصوص دفاع مقدس، جامع و کامل نیست. فقط خاطرات چاپ‌شده از رزمندگان هست که بیشتر نویسندگانش و نمایشنامه‌نویس‌ها هنگام مراجعه، درخواست منابع تازه‌تری دارند.

از خاک تا افلاک

یعنی باز تاب آن همیشه جلو چشم باشد؟

دقیقاً، اگر جریان قطع شود وضعیت تولید تئاتر روی صحنه با مشکل مواجه خواهد شد. سوای ارزش گذاری، برای اینکه تحقیقات و منابع کاربردی شود و بتوانیم نتایج تحقیقات و پژوهش‌هایی را که تحت برنامه‌های مختلف برگزار می‌شود، شاهد باشیم باید جریان تولید تئاتر ادامه داشته باشد.

متأسفانه تعطیلی جشنواره تئاتر دفاع مقدس لطمه جبران‌ناپذیری به این شرایط تحمیل کرد.

از جشنواره تئاتر دفاع مقدس بیشتر بگویید.

جریان تئاتر دفاع مقدس بدون هیچ برنامه از پیش تعیین شده‌ای بنا بر ضرورتی که هنرمندان دفاع مقدس در حوزه فعالیت

تئاتر احساس می‌کردند، شکل گرفت. یعنی در دوران جنگ با حضور در مناطق مختلف جنگی کشور، تئاتر دفاع مقدس به وجود آمد؛ آن هم در گرایش‌های مختلف. انواع کارهای کمدی و جدی برای بچه‌های جبهه اجرا می‌شد. هم‌زمان با جبهه‌ها، هنرمندان تئاتر، این موضوع را که یک رویداد فراگیر و ارزشی برای ما بود پیگیری کردند. هنرمندان تئاتر به‌صورت خودجوش و بنا بر ضرورت و احساس نیاز شروع به خلق آثاری در این زمینه کردند.

نحوه اجرای این‌گونه تئاترها در دوران دفاع مقدس چگونه بود؟

با همان امکاناتی که در اطراف یافت می‌شد، کار می‌کردیم. در مناطق اردوگاه‌ها، چادرهایی که زندگی می‌کردیم و مناطقی که در تیب یا لشکر خود مستقر بودیم. پشت جبهه برای رزمندگانی که دوران انتظارشان را طی می‌کردند. چون دوران سختی بود و همه منتظر بودند عملیاتی اتفاق بیفتد تا آن‌ها هم به تکلیف خود عمل کنند. این دوران استراحت و انتظار، به نوعی سرشار از فعالیت‌های هنری بود. گروه‌های سرودی که خود رزمندگان تشکیل داده بودند، نمایشگاه‌های عکس و نقاشی و اجرای تئاتر. این تئاترها یا از روی نمایش‌ها نوشته شده بود یا اینکه با موضوعی که دست‌مایه آن می‌شد، آن را تبدیل به نمایشنامه می‌کردند. این نمایشنامه‌ها حاصل ذوق و قریحه درونی رزمندگان مناطق مختلف جنگ بود.

این تئاترها بیشتر حول وحوش چه موضوع یا موضوعاتی می‌چرخیدند؟

در تمام گرایش‌ها بود. یک بخشی دست‌مایه قرار دادن مسائل فانتزی نسبت به دشمن بود. یعنی نگاهی فانتزی به دشمن، به جهت ایجاد روحیه شاد برای رزمندگان و تحقیر دشمن و در واقع موضوعی که رزمندگان اسلام درخصوص دشمن داشتند. یک نوع دیگر از کار که سطح هنری قوی‌ای نداشت، محصول همان لحظات بود. این کار برای سرگرم کردن بچه‌ها استفاده می‌شد و اسمش «صدام‌بازی» بود؛ نوعی از فعالیت‌های تئاتری که سوژه اصلی آن صدام محسوب می‌شد.

مثل نمایش سنتی سیاه‌بازی بود یا ملهم از آن؟

برگرفته از سیاه‌بازی بود، اما کار سیاه‌بازی انجام نمی‌گرفت. در واقع صدام مورد تمسخر دیگران قرار می‌گرفت.

برای ایفای این نقش شخصی شبیه صدام را پیدا می‌کردید؟

یک نفر شبیه صدام که نوکری عموسام را می‌کرد.

همان ارباب و نوکر سیاه‌بازی...؟

یک چنین چیزی، خنده‌دار بود و بسیار شادمانه. بخش دیگر، ایجاد روحیه در

رزمندگانی بود که با نگاه اعتقادی ایمان را تقویت می‌کرد و با نگاه فلسفی انسان معاصر را بررسی می‌کرد.

کارهای جدی هم انجام می‌گرفت. از نمونه این کارها می‌توانم به «خرقه ارغوانی» نوشته حسین نوری اشاره کنم که در بسیاری از مناطق عملیاتی اجرا شد. کارگردان‌های زیادی آن را کار کردند.

مربوط به چه موضوعی بود؟

«خرقه ارغوانی» نگاهی عرفانی فلسفی داشت، نسبت به شخصیت انسان، نسبت به موقعیت انسان و درگیری‌اش با مسائل ارزشی و ضدارزشی. انسانی در موقعیتی خاص قرار می‌گرفت. انسانی مردد، بین رفتن به جنگ و جهاد یا درگیر ارزش‌های کدایی که در زندگی هر انسان وجود دارد. غرور، شخصیت‌های درونی انسان و ابعاد مختلفی که در انسان هست و او را احاطه کرده‌اند. این انسان در مبارزه با نفس بر همه آن‌ها پیروز می‌شود و در نهایت، راه شهادت را برمی‌گزیند و به لقاءالله می‌رسد. این یک نمایشنامه جدی و تفکربرانگیز است. این کارها کارهای تأثیرگذاری بودند و ما از این دست فعالیت‌ها زیاد داشتیم. کارهایی که بی‌هیچ توقع و انتظاری، توسط خود رزمندگانی که علاقه‌مند به تئاتر بودند، انجام می‌شد و به‌رغم امکانات اندکی که وجود داشت، روی صحنه می‌رفت.

برای اجرای نمایش در کجا تمرین می‌کردید؟

در ساعت‌های استراحت خودشان و در چادر.

هیچ وقت پیش آمد که حین اجرای نمایش اتفاق خاصی رخ دهد؟

برخی از رزمندگان در حین اجرای تئاتر روی صحنه شهید شدند. در سنجند و در مناطق جنوبی کشور این اتفاق افتاد. هنرمندان شهید عرصه تئاتر زیاد داریم. این هم یک مقطعی از شکل‌گیری تئاتر دفاع مقدس بود.

«صدام‌بازی» هنوز هم ادامه دارد؟

خیر. مختص همان دوره خاص بود. چون کار بسیار سطحی بود، تاریخ مصرفش تمام شد. با پایان جنگ این نوع کارها هم به پایان رسید، اما کارهای جدی نسبت به جنگ همچنان ادامه پیدا کرد. شاهد بودیم هنرمندان تئاتر بی‌آنکه سامان‌دهی خاصی داشته باشند، فعالیت در عرصه تئاتر دفاع مقدس را کنار نگذاشتند. به‌صورت پراکنده در شهرهای مختلف نمایش‌هایی را با موضوع دفاع مقدس اجرا کردند و حتی در جشنواره‌های تئاتری شرکت کردند. اولین حرکت در راه سامان‌بخشی تئاتر مقدس، برگزاری جشنواره تئاتر سنگر بود که در زمان دفاع مقدس اتفاق افتاد. البته پس از یک یا دو دوره تعطیل شد. پس از آن هم جشنواره‌های تئاتر کوچک‌تری راه‌اندازی شد، ولی جدی‌ترین حرکت که

تشکل حساب‌شده‌ای داشته و توسط عوامل حرفه‌ای و متخصص تئاتر راه‌اندازی شد، جشنواره تئاتر دفاع مقدس بود. این جشنواره از سال ۷۲ در بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس راه‌اندازی شد.

شما هم در شکل‌گیری آن سه‌م داشتید؟

از دوره سوم تا دهم به مدت هشت سال دبیر این جشنواره بودم. دو سال اول هم، با دبیری امیر دزاکام برگزار شده بود.

زمانی فرار سید که دفاع مقدس با تئاتر و جشنواره هم‌مسیر شد؟

دقیقاً، این حرکتی نبود که فقط منجر به برگزاری جشنواره باشد. در مدیریت هنرهای نمایشی بنیاد با هنرمندان تئاتر سراسر کشور ارتباط داشتیم. منتظر این نبودیم که در طول سال، با ارسال یک فراخوان، جشنواره‌ای برگزار شود و صبر کنیم تا یک سال بعد. این دفتر در طول سال باز بود و هنرمندان تئاتر دفاع مقدس می‌دانستند برای کارها و مسائل مورد نیازشان باید به کجا مراجعه کنند. این جشنواره گسترش یافت و از دوره هشتم به بعد، دومرحله‌ای شد. یعنی یک مرحله به صورت منطقه‌ای در برخی استان‌های کشور انجام می‌گرفت و دور نهایی آن حاصل فعالیت‌های منطقه‌ای بود که منتخبان در جشنواره سراسری شرکت می‌کردند. بنابراین جشنواره خیلی گسترده و فراگیر شد. کم‌کم در سطح کشور خودنمایی کرد. تمام هنرمندان تئاتر دفاع مقدس هم چشم امیدشان به برگزاری این جریان بود.

برنامه دیگری هم به نام هفته‌های تئاتر دفاع مقدس برگزار کردیم. مربوط به زمانی است که مسئولیت هنرهای نمایشی بنیاد را بر عهده داشتیم. یعنی علاوه بر جشنواره‌ها، در تمام طول سال برای منتخبان جشنواره‌های خودمان اجرای عمومی می‌گذاشتیم. تئاتر دفاع مقدس سازمان تعریف‌شده‌ای پیدا کرده بود به نوعی که دیگر قابل انکار نبود.

تا چه حد در گرو انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس بود؟

انجمن در سال ۷۵ شکل گرفت. سه سال بعد از جشنواره، زیر نظر بنیاد روایت شروع به فعالیت کرد.

به روایت فتح هم ربط دارد؟

روایت فتح یکی از زیرمجموعه‌های تشکیلات بنیاد روایت است. انجمن تئاتر انقلاب، انجمن سینمای انقلاب و دفاع مقدس، انجمن هنرهای تجسمی، انجمن عکاسان، شهرک سینمایی و مؤسسه روایت فتح، زیرمجموعه‌های تشکیلاتی روایت هستند.

تشکیلات تئاتر، حالت فراگیری یافت. به همین دلیل به این نتیجه رسیدید که

اگر بخواهیم به بحث تئاتر بپردازیم باید جزء برنامه‌های تلویزیونی قرار بگیرد و مرتب هم از شبکه‌های مختلف پخش شود. اگر سه‌م بیشتری برای تئاتر قائل شوند خودبه‌خود سه‌م دفاع مقدس هم بیشتر می‌شود.

باید انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس تشکیل شود؟

خیر، انجمن خارج از فعالیت تئاتر دفاع مقدس و به‌عنوان یک نیاز در درون فعالیت‌های بنیاد روایت شکل گرفت. که این بنیاد زیر نظر نیروی مقاومت بسیج فعالیت می‌کند. این انجمن‌ها و تشکل‌ها به نوعی با هم ارتباط دارند. بنیاد حفظ آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس زیر نظر ستاد کل و انجمن تئاتر زیر نظر نیروی مقاومت بسیج است. این، پایگاه مردمی بیشتری دارد و آن، پایگاه نظامی بیشتری.

پس از تشکیل انجمن با آن همراه شدید؟

در واقع پس از شکل‌گیری انجمن در سال‌های اول با مشارکت‌های جنبی؛ ولی بعد از یکی دو سال - که دبیر جشنواره تئاتر دفاع مقدس و هم مدیرعامل انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس بودم - برگزاری این جشنواره از طرف بنیاد به انجمن تئاتر انقلاب واگذار شد و تا دوره دهم ادامه داشت. پس از دوره دهم، تشکیلات انجمن تئاتر را که در طول سال، فقط وقف برپایی جشنواره می‌شد مشغول پر کردن خلأهای دیگری کردیم. امیدوار بودم جریان تئاتر دفاع مقدس شکل گرفته و به فعالیت خود ادامه می‌دهد. هیچ نهاد، ارگان و سازمان دیگری متولی این حرکت نبود. بنابراین برای تقویت پشتوانه‌های تئاتر دفاع مقدس، پشتوانه‌های پژوهشی و تحقیقی آن را هم سازمان‌دهی کردیم.

از همان ابتدا مدیرعامل انجمن تئاتر انقلاب بودید؟

خیر؛ از سال ۱۳۷۸ تا امروز این سمت را دارم.

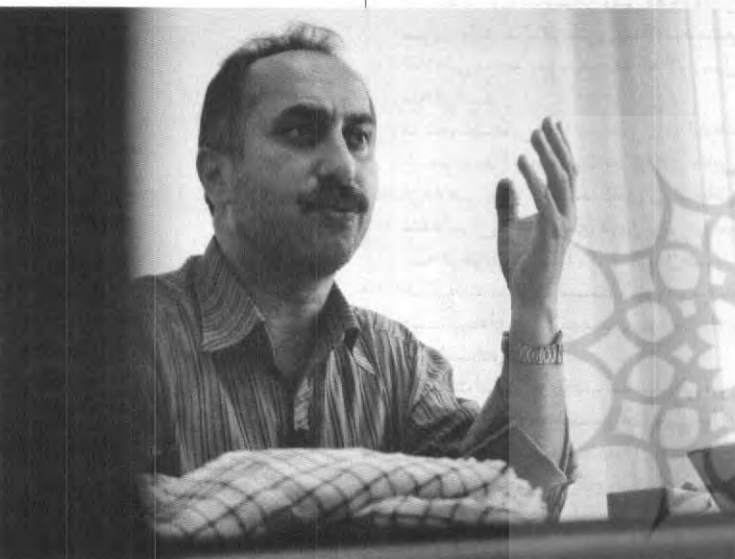
پیش از شما چه کسی عهده‌دار این مسئولیت بود؟

دکتر مجید سرسنگی که دکتری تئاتر داشت، سه سال مدیرعامل بود. و پس از او من مشغول

خدمت هستیم.

خلأهایی که اشاره کردید، چه شد؟

پس از آن صحبت‌ها، طرح و برنامه‌های دیگری را پیش گرفتیم تا بتوانیم با اجرای آن پشتوانه و پشتیبانی درستی از تئاتر انقلاب و دفاع مقدس به عمل آوریم. در کنار آن برنامه‌ها، گردهمایی‌های مختلفی با حضور هنرمندان صاحب‌نظر برگزار شد. باز خورد آراء آن‌ها را داشتیم. برنامه‌های خودمان را هم تعریف کردیم. در نهایت یکی از کارهای ما در دو سال گذشته تشکیل کانون نمایشنامه‌نویسان تئاتر انقلاب و دفاع مقدس بود. این نمایشنامه‌نویسان به انتخاب خود، نمایندگانی را به‌عنوان یک تشکل کانونی ایجاد کردند تا بتوانند زیر نظر

انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس به مسائل و نیازهای نمایشنامه‌نویسان بپردازد و بتوانند آن‌ها را برای تولید آثار ماندگارتری حمایت کنند

دومین دوره انتخابات این تشکیلات هم برگزار شد. این تشکیلات، برای حمایت از نمایشنامه‌نویسان دفاع مقدس، که خیلی مظلوم واقع شده‌اند، فعالیت می‌کند. البته باید اظهار کنم تئاتر و هنرمندان تئاتر هر دو مورد کم‌توجهی قرار دارند ولی نمایشنامه‌نویسان خیلی بیشتر از این مسئله رنج می‌برند. کار یک پژوهشگر تئاتر دفاع مقدس چیست؟

کشف ناشناخته‌های مفاهیم فرهنگی دفاع مقدس.

این مفاهیم با هنر تئاتر قابل بیان است؟ بله، باید در هنر تئاتر آن را بیان کند. نمونه‌ای از این نوع فعالیت‌ها در سایر کشورهای جهان شاهد هستیم. آن‌ها درباره جنگی که سال‌ها پیش اتفاق افتاده، تحقیق و پژوهش

می‌کنند. امروزه تشکلهایی وجود دارند که با تحقیق و پژوهش درباره مسائل مبتلابه جنگ - در دوره خودش و انطباق آن با شرایط حال - نوعی شناخت ایجاد می‌کنند.

یکی از مسائلی که تاریخ و اتفاقات تاریخی برای ما به ارمغان آورده این است که اگر امروز با چنین مسائلی مواجه شویم که قبلاً در تاریخ خودمان اتفاق افتاده، چه آمادگی‌های فرهنگی باید داشته باشیم؟! حاصل تجربه‌ها و دستاوردهای دوران هشت سال دفاع مقدس در عرصه هنر چه کمکی به ما می‌کند؟

این یکی از بحث‌های خیلی ضروری است و امیدوارم پژوهشگران طرح، برنامه و پیشنهادها مختلفی در این خصوص ارائه دهند. باید در آینده شاهد این باشیم که هنرمند تئاتر یا نمایشنامه‌نویس دفاع مقدس برای تولید یک اثر هنری با کمبود منبع اطلاعاتی مواجه نشود، هرچند که کار بسیار سختی است.

ما شخصیت‌هایی از دفاع مقدس را در اطراف خود داریم که به سبب ویژگی‌های خاص آن‌ها، هنوز موفق به کشف کامل این اشخاص نشده‌ایم. آن‌ها انسان‌های درون‌گرایی بودند. که در موقعیت عمل کردند و اهل شعار هم نبودند. سخت است، ولی می‌توانند دستاوردهای منابع تحقیقی در این موارد، مورد استفاده قرار بگیرند.

درست است که سخت است، ولی این افراد الگوهای کار بسیار مناسبی برای هنرهای دراماتیک هستند؟

بله، من هم تجربیات زیادی بر اساس علائق شخصی داشته‌ام. به‌عنوان مثال قرار بود نقش رزمندگانی را بازی کنم که خیلی اهل دعا و جنجال نیست و در عین حال انسان بسیار بزرگی است و کارهای بسیار بزرگی را بی‌هیچ ادعا اجرا کرده است.

برای نزدیک شدن به نقش، به‌رغم اینکه با چنین آدم‌هایی در دوران جنگ مواجه بودم، سراغ بسیاری از رزمنده‌ها و جانبازان رفته‌ام. شاید با بیش از صد نفر درباره جبهه و جنگ و واقعیت‌های پس از جنگ صحبت کردم، ولی یک نفر روی من تأثیر گذاشت و هنوز چهره و نوع نگاه این آدم از ذهنم خارج نشده است.

این شخص کمک کرد که به‌رغم اینکه بازیگر توانایی نیست، اما بتوانم یکی از بهترین و راضی‌کننده‌ترین نقش‌های خودم را بازی کنم.

در یکی از آسایشگاه‌های جانبازان، در یکی از اتاق‌ها را باز کردم. دیدم شخصی بسیار آرام و متین روی تخت دراز کشیده است. می‌خواستم بدون مزاحمت در را ببندم که او متوجه شد و گفت: «بفرما تو برادر.»

وارد شدم و از اینکه مزاحمش شده بودم، عذرخواهی کردم. گفت: «خواب نبودم، خوشحال می‌شوم بتوانم کمکی بکنم.»

پیش او نشستیم. خیلی صحبت کردیم. تأثیر روحی روانی فوق‌العاده‌ای روی من گذاشت. بازی موفق من در نمایشنامه «وقت حکایت رحمان»، به کارگردانی دکتر سرسنگی، مرهون صحبت‌هایی بود که با او کردم. در مواجهه با او خیلی متأثر شدم، نه به لحاظ موقعیت تراژیک او؛ بلکه به لحاظ احساس حقارتی که در مقابل عظمت او حس کردم. با هیچ ادعا و کمترین دیالوگ بیشترین تأثیر را روی من - که نخستین بار می‌دیدمش - گذاشت. او انسان‌های جنگ را برای من بزرگ کرد. پیش از او، از هیچ انسانی چنین تأثیری نگرفته بودم، حتی در روزهای جنگ. به‌رحال این نوع مواجهه به‌شرط اینکه انسان اهل کشف باشد، هنوز هم امکانش هست.

ولی در آینده‌ای نه‌چندان دور دیگر این امکان وجود ندارد.

بله، دیگر امکان‌پذیر نخواهد بود. فرصت امروز را باید غنیمت شمرد. اگر آن‌ها را از دست دادیم معلوم نیست که آیا دیگر بتوانیم چنین ارزش‌هایی را در کنار خود داشته باشیم یا خیر. این‌ها در دوران دفاع مقدس حماسه‌های بزرگی خلق کردند و امروز بی‌هیچ ادعا و شاید با مشکلات بسیار در کنار خانواده خود زندگی می‌کنند و هنوز روی همان ارزش‌های دفاع مقدس ایستاده‌اند و کوتاه نخواهند آمد.

خود این قضیه می‌تواند موضوع تئاتر باشد؟

بله، اتفاقاً من نمایشی با همین موضوع کار کردم. انسان‌ها را در موقعیت امروزی قرار دادیم. کسانی که کار اقتصادی، فرهنگی، علمی و... می‌کنند، هیچ‌کدام مغایرت با این ندارد که ارزش‌های دفاع مقدس را حفظ نکنند. حرف اصلی آن نمایش این بود.

با چه نامی اکران شد؟

«از خاک تا افلاک».

کی به این نتیجه رسیدید که از دبیری جشنواره تئاتر و دفاع مقدس استعفا بدهید و آیا این حرکت در توقف جشنواره نقش داشت؟

فرصت امروز را باید غنیمت شمرد. اگر آن‌ها را از دست دادیم معلوم نیست که آیا دیگر بتوانیم چنین ارزش‌هایی را در کنار خود داشته باشیم یا خیر. این‌ها در دوران دفاع مقدس حماسه‌های بزرگی خلق کردند و امروز بی‌هیچ ادعا و شاید با مشکلات بسیار در کنار خانواده خود زندگی می‌کنند و هنوز روی همان ارزش‌های دفاع مقدس ایستاده‌اند و کوتاه نخواهند آمد.

تقصیر داشتن این نیست که شما حتماً عملی را انجام دهید. در واقع استعفا من از دبیری جشنواره برای پرداختن به مسائل مهم‌تری بود. برای تقویت جشنواره این کار را کردم تا فرصت کافی برای ایجاد راهکارهای بهتری داشته باشم. در دوره بعد با تعویض سیستم مدیریتی بنیاد حفظ آثار در واقع جریان تغییر کرد. آقای افشار رفت و سردار باقرزاده آمد. الان هم جشنواره جدیدی که شکل می‌گیرد، توسط ایشان و معاونت هنری برپا شده است.

جشنواره تئاتر چند سال تعطیل شد؟

فکر می‌کنم دو سال. اواسط جشنواره یازدهم بود که این تغییر مدیریت صورت گرفت. جشنواره یازدهم هم فقط بخشی از آن برگزار شده بود. چون مقدمات مربوط به برگزاری آن قبلاً شکل گرفته بود.

شما هم نقشی در یازدهمین دوره جشنواره تئاتر دفاع مقدس داشتید؟

خیر.

این جشنواره الان در چه شرایطی است؟

دو سال برگزار نشد، ولی خوشبختانه دوره دوازدهم آن در هفته دفاع مقدس برگزار شد. تحت عنوان دوازدهمین جشنواره تئاتر دفاع مقدس.

آیا این تعطیلی منشأ خیری برای تئاتر دفاع مقدس و حتی خود جشنواره بود؟

خیر، لطمه زیادی هم زد.

پس چرا تعطیل شد؟

نمی‌دانم. شاید نیت تعطیل‌کننده‌ها این نبود که لطمه‌ای به جریان تئاتر دفاع مقدس وارد شود. شاید می‌خواستند، جریان را تصحیح و به پربرتر شدن آن کمک کنند. حتماً نیت خیری داشته‌اند. ولی این کار دقیق و کارشناسی شده نبود.

یعنی صورت مسئله را پاک کردند؟

بله، صورت مسئله پاک شد. شاید نمایش‌های ضعیفی در آن اجرا شد، ولی به هر دلیلی که نمی‌دانم، باید با حفظ جریان تئاتر و مداومت جریان سعی در تصحیح آن به عمل می‌آمد نه توقف آن. الان در دوازدهمین دوره هم، اگر بخواهیم یک ارزیابی داشته باشیم فکر نمی‌کنم نسبت به دوره‌های دهم و یازدهم (خصوصاً دهم) ارتقاء کمی و کیفی مشخصی داشته باشیم.

پس شما می‌گویید جشنواره یازدهم فقط حالت برگزار شدن داشت؟

بله. چون از وسط راه تغییر سیستم صورت گرفت.

از نمایش‌های اجرا شده در دوره یازدهم راضی هستید؟

خیر، چون دوره خوبی نبود.

شما از اوایل جنگ همراه تئاتر دفاع مقدس بودید در جشنواره‌های تئاتر دفاع مقدس هم حضور داشته‌اید. نزدیک سه

دهه جابه‌جایی و دگردیسی نسل‌ها و ورود نسل جدیدی که درک زیادی از دوران دفاع مقدس ندارد. این عوامل می‌طلبد که تئاتر دفاع مقدس هم همپای این جابه‌جایی‌ها خودش را انطباق دهد. بتواند با زبانی امروزی، ارتباط نزدیکی بین نسل جدید و دفاع مقدس برقرار کند. آیا شما در این سال‌ها توانسته‌اید به این مهم دست پیدا کنید؟

در حد ایده‌آل خیر؛ اما در حد توان، خیلی کار کردیم و نقش ایجاد کردیم. در دوره هشتم یا نهم جشنواره بخشی را تحت عنوان تئاتر جوانان و دفاع مقدس به آن اضافه کردم. همه در آن زمان می‌گفتند جوانانی که امروز هستند، سختی با دفاع مقدس و ارزش‌های آن ندارند. حتی نقدهایی هم در مطبوعات نوشته شد، مبنی بر اینکه اختصاص بودجه برای چنین بخشی غیر ضروری است، اما استقبال جوانان، حرف‌های آن‌هایی را که می‌گفتند این‌ها نسل بعد از جنگ هستند و هیچ شناختی نسبت به جنگ ندارند خنثی کرد. صرف‌نظر از نگاه ارزشی که این نمایشنامه‌ها از چه سطح کیفی برخوردار بود، تعداد زیادی قلم به‌دست جوان پیدا شدند و برای تئاتر دفاع مقدس و ارزش‌های آن نمایشنامه نوشتند. بهانه‌هایی وجود داشت که جریان تئاتر دفاع مقدس را جریان کم‌شماری بدانند. اینکه نازل و بی‌ارزش هستند و نمایشنامه‌های دفاع مقدس از سطح کیفی پایینی برخوردارند، بهانه است. در جریان تئاتر دفاع مقدس، انسان‌هایی رشد کردند که امروز می‌توانند عرض اندام کنند. از بین این افراد می‌توان حمید آذرنگ‌ها، حمیدرضا نعیمی‌ها، جمشید خانیان‌ها و بسیاری دیگر را نام برد. در کنار این‌ها نمایشنامه‌نویسانی هستند که به انجام کار خود در زمینه‌های دیگر مشغول‌اند و دارند این جریان را حفظ می‌کنند. می‌خواهم بگویم نسل جوان ما اثبات کرده که دغدغه دوران دفاع مقدس را دارد. می‌خواهد بیشتر بداند و کنجکاوی بیشتری دارد و ما منابع لازم را برای افزایش دانش آن‌ها ایجاد نکرده‌ایم. تلاش ما در انجمن تئاتر انقلاب همین است. نمی‌خواهیم برای رزمنده‌های دفاع مقدس، دفاع مقدس را بشناسانیم. آن‌ها خودشان آن را می‌شناسند. ما می‌خواهیم با ارتباط با آن‌ها و دریافت مفاهیم جدیدتر، نیاز جوانان را نسبت به دانسته‌های آن موقع مرتفع کنیم. بنابراین اختصاص این بخش اثبات کرد که جوانان می‌خواهند و می‌توانند در زمینه دفاع مقدس کارهای هنری، تئاتر، سینما و... انجام دهند. این نشان می‌دهد بیست و هفت سال، جریان علاقه‌مندی خودش را به نسل‌های بعدی منتقل کرده. چیزی که غیرقابل انکار است.

نسل جوان ما اثبات کرده که دغدغه دوران دفاع مقدس را دارد. می‌خواهد بیشتر بداند و کنجکاوی بیشتری دارد و ما منابع لازم را برای افزایش دانش آن‌ها ایجاد نکرده‌ایم.

البته این کار، نوعی پایداری را می‌طلبد؟
هرچه این گستردگی بیشتر شود، وظایف متصدیان فرهنگی دفاع مقدس بیشتر و گسترده‌تر می‌شود. بنابراین نمی‌توانیم با قطع یک جریان، کمکی به آن کرده باشیم.

دبیر جشنواره دوازدهم کیست؟
دکتر سعید کشن‌فلاح که به‌رحال یکی از افراد مؤثر در انجمن تئاتر دفاع مقدس بوده است. در دوره‌های دبیری من او از کسانی بود که کمک‌های فکری زیادی به انجمن می‌کرد.

با این وجود می‌توان به جشنواره خوش‌بین بود؟

بله، برگزارکننده‌ها را نمی‌گویم. وقتی جریان قطع می‌شود، برای وصل مجدد به انرژی و بودجه زیادی‌تری نیاز داریم. دیگر نباید انتظار زیادی داشته باشیم. قطعاً چند سال به عقب رفتیم. حالا با تلاش‌های آقای کشن‌فلاح، که از اساتید تئاتر ارزشی دفاع مقدس و کشور هستند، امیدوارم با سعی و تلاش مداوم به نقطه آغازین برسند.

به نظر شما چرا تئاتر دفاع مقدس، در کشور ما این قدر مهجور است؟

ما مشکلی به نام تئاتر عمومی داریم. مشکلات عمومی تئاتر ایرانی. خیلی از آن دلایل هم برمی‌گردد به اینکه آن نوع تئاتر، متولی موفقی نداشت. تئاتر در حال افول است. تئاتر دفاع مقدس صاحب داشت، متولی و تیماردار داشت. کسی بود که آن را ترخوشک کند.

پس چرا تئاتر دفاع مقدس، جدا از مسیر کلی تئاتر کشور نتوانست پیام خود را به مردم برساند و خودش را به خوبی جا بیندازد؟

اعتقادی به این حرف ندارم، اگر بخواهیم بگوییم تئاتر دفاع مقدس از عهده رسالتی که بر دوش داشته برآمده، جواب ما منفی است. در اینجا با شما موافقم، اما وقتی آن را با تئاتر کشور قیاس کنیم، می‌بینیم دوشادوش آن عرض اندام کرده حتی گاهی برتری خودش را هم به اثبات رسانده است.

این درست، ولی مجموعه تئاتر کشور هم بیمار است. اگر قرار بود همپای آن حرکت کند که از آن جلو زده بود.

دقیقاً همین است. حالا چرا جریان تئاتر دفاع مقدس مبتلا به همان مسائلی شده که گریبان‌گیر تئاتر کشور هم هست، نمی‌دانم. در کل حرکت تئاتر در کشور، یعنی فرهنگ تئاتر کشور، دچار مشکلاتی است که قطعاً جریان تئاتر دفاع مقدس عاری از آن نیست. یک بخش از فعالیت‌های تئاتر دفاع مقدس وابسته به امکانات و بودجه‌هایی است که مدام باید برای آن هزینه شود. این کاری است که در واقع به‌جز یک گونه خاص از تئاتر نمی‌تواند بدون حمایت روی پای خودش بایستد. گونه‌ای که از آن رسالتی را انتظار داریم، در همه‌جای دنیا مورد حمایت است. آثاری که جنبه سرگرمی و تفریح را دارد، مردم برای دیدنش هزینه می‌کنند. فقط کافی است اجازه کار به آن داده شود. تئاتری که حاوی رسالتی است، در همه زمین‌ها از جمله دفاع مقدس باید مورد حمایت همه‌جانبه قرار بگیرد. متأسفانه پس از گذشت این همه سال، یک سالان ویژه تئاتر دفاع مقدس نداریم که اگر روزی من نوعی خواستم همراه خانواده‌ام برای دیدن این نوع خاص تئاتر به جایی بروم مکانی برای نمایش آن وجود داشته باشد. بنابراین ایجاد کردن سالن و امکان اجرا، یکی از ضرورت‌ترین نیازها است.

هنرمندان تئاتر به‌رغم این کاستی‌های مایوس‌کننده همچنان تلاش می‌کنند تا یک موقعیت مکانی در جشنواره یا جایی بیابند تا بتوانند چند اجرا داشته باشند. حرکتی که تحت عنوان هفته‌های دفاع مقدس طراحی و اجرا کرده بودیم، بخش زیادی از این نیازها را مرتفع کرده بود. با امکاناتی که از تئاتر کشور به کار گرفته بودیم و استفاده می‌کردیم هنرمند تئاتر می‌توانست در هفته‌های متوالی و در شهرهای مختلف، کار خود را روی صحنه ببرد.

تئاتر دفاع مقدس یک سالن برای اجرای نمایش خود در کل کشور ندارد. تعدادی سالن تئاتر برای گونه‌های مختلف تئاتری وجود دارد، اما آن‌ها هم جواب‌گوی نیاز هنرمندان و مخاطبان نیست. به دلیل اینکه امکانات سالنی ما، در مواجهه با قبل از انقلاب، تا یک‌سوم کاهش پیدا کرده است. به‌رغم اینکه جمعیت چند برابر شده، اهالی مرتبط با تئاتر هم چند برابر شده‌اند. گونه‌های جدیدی از تئاتر به وجود آمده که قبلاً وجود نداشت. این‌همه گسترش با آن‌همه کمبودی که عنوان شد نتیجه می‌دهد که تئاتر در این مملکت خیلی خوب هم کار خودش را انجام داده است.

یعنی به رشد تئاتر معتقدید؟
معتقدم تئاتر رشد قابل توجهی داشته است. در هیچ دوره‌ای از تاریخ تئاتر ایران - به‌جز دهه اخیر - تئاتر ایران این قدر گسترده نبوده است.

ولی بین مردم و اهالی تئاتر بازتاب این گونه بوده که گفتیم.

این نیاز به کار کارشناسی دارد. تئاتر به همان اندازه که امکان مواجهه با تماشاگر را داشته باید ارزیابی شود. به نظر من تئاتر در موضوع دفاع مقدس خیلی از سینما موفق تر عمل کرده است. یعنی آثار ارزشمند و ماندگاری در طول سال‌های گذشته (در تئاتر) خلق شده که سینما نظیر آن را ندارد.

فیلم‌های ماندگاری هم مثل «دیده‌بان»، «پرواز در شب» و بسیاری دیگر در سینما خلق شده است.

مقایسه سینما با تئاتر صحیح نیست. فیلم امکان مواجهه با بخش گسترده‌تری از تماشاگر را پیدا می‌کند، در صورتی که تئاتر در این زمینه محدودیت دارد.

قصدم از این مقایسه، بررسی وضعیت تله‌تئاتر دفاع مقدس بود. اوایل جنگ کارهایی صورت گرفت. کارهایی که روی سن تئاتر، ضبط و در تلویزیون نمایش داده می‌شد مورد استقبال هم قرار

تئاتر در موضوع دفاع مقدس خیلی از سینما موفق‌تر عمل کرده است. یعنی آثار ارزشمند و ماندگاری در طول سال‌های گذشته (در تئاتر) خلق شده که سینما نظیر آن را ندارد.

می‌گرفت ولی بعداً این حرکت به کل قطع شد.

من هم همین سؤال را دارم. باید متولیان امر پاسخ آن را بدهند.

فکر نمی‌کنید یکی از دلایل مهجور بودن تئاتر نزد مردم حمایت نکردن صدا و سیماست؟

شاید بخشی از این قضیه متوجه آنان باشد. بخش مهم‌تر همان است که عرض کردم. یکی از بزرگ‌ترین ثنوبرسین‌های تئاتر دنیا می‌گوید: «ضرورت وجود تئاتر برای جامعه مثل ضرورت وجود نان است. در هیچ کدام از برنامه‌ریزی‌های فرهنگی کشور - در

سیاست‌های کلان فرهنگی - این ضرورت را حس نکردیم، تلویزیون یکی از سیاست‌گذاران فرهنگی کشور است. ولی در ابعاد دیگر، این ضرورت را نفهمیدیم. این ضرورت برای همه متولیان روشن نیست. اتفاقاً همین قدری که در این سال‌ها در تلویزیون برای معرفی و نقد تئاتر و معرفی هنرمندان تئاتر برنامه گذاشته شده جای شکرش باقی است. اینکه برنامه محدودی در زمینه تله‌تئاتر دارند، باید در سیاست کلان رسانه ملی جست‌وجو کرد. تله‌تئاترها را به شبکه چهارم اختصاص داده‌اند که حتماً یک نظر کارشناسی بوده است.

در این تله‌تئاترها هم از دفاع مقدس خبر چندانی نیست.

بله، شبکه چهارم هر هفته یک برنامه تئاتر دارد. در طول سال، یک برنامه سهم دفاع مقدس خواهد شد.

چرا با همکاری وزارت ارشاد و حمایت‌هایی که می‌توانید جذب کنید، درصدد ضبط این تئاترها برنیامدید؟

ما ضبط کرده‌ایم، ولی این ضبط استاندارد بخش از تلویزیون را ندارد.

باید برنامه‌ریزی کنید که این نوع تئاترها برای ضبط در تاریخ، قابل استفاده باشد و حتی بتوان آن را از تلویزیون نمایش داد.

برنامه‌ریزی کرده‌ایم، اما همان گونه که می‌دانید این کاری نیست که ما به‌طور جداگانه انجام بدهیم و بگذاریم در آرشیو صدا و سیما بماند که اگر خواستند بخش کنند.

با مدیران شبکه‌ها هم، هماهنگی و رایزنی کرده‌اید؟

البته با مدیریت‌های قبلی چرا، ولی با مدیریت جدید شبکه چهار هنوز برخوردی نداشته‌ایم. از آنجایی که سیستم تلویزیون را می‌شناسیم، می‌دانیم این بحث مدیریت صرف نیست. بحث سیاست کلانی است که باید جزء برنامه‌های هر شبکه قرار بگیرد. باید دید آن مدیر، طرح و برنامه‌ای دارد یا نه! بعد از آن با او مذاکره خواهیم کرد، اما به‌رحال محدودیت زمانی برای هفته‌ای یک بار، اجازه چنین کاری به ما نمی‌دهد.

برای رسانه‌های تصویری چه کرده‌اید؟

قبلاً نمونه‌های کاری، با موضوعات مختلف کار کردیم که ضبط شده، اما به‌رحال تماشاگر تئاتر و تله‌تئاتر تماشاگر خاص است. به لحاظ اقتصادی هم مقرون‌به‌صرفه نیست. یعنی رسانه‌های تصویری نمی‌توانند هزینه تولید یک تله‌تئاتر را تأمین کنند.

پس چه راهی باقی می‌ماند؟ چه کاری باید کرد؟

تنها راه، حمایت تلویزیون است. اگر بخواهیم به بحث تله‌تئاتر بپردازیم باید جزء برنامه‌های تلویزیونی قرار بگیرد و مرتب هم از شبکه‌های

مختلف پخش شود. اگر سهم بیشتری برای تئاتر قائل شوند خودبه‌خود سهم دفاع مقدس هم بیشتر می‌شود.

اینجا فصل مشترک تئاتر به‌صورت عمومی خواهد شد.

بله، تئاتر به‌صورت کلی دچار این مشکلات است. این گونه نیست که فقط تئاتر دفاع مقدس دچار مشکل باشد.

مایل هستیید هر سال مثل سالروز فتح خرمشهر یک جشنواره تئاتر برگزار شود؟

بله، من کاری به برگزاری جشنواره‌ها ندارم. جشنواره بهانه می‌خواهد و بهانه‌اش هم بهتر که مناسبتی باشد.

آیا تئاتر دفاع مقدس از این گونه مناسبت‌ها لطمه نخورده است؟

چرا، خیلی هم لطمه خورده است، به دلیل اینکه شما به‌رحال وقتی با دغدغه بسیار و سختی و مشقت فراوان دنبال منابع مختلف می‌گردید و تحقیق و گفت‌وگو می‌کنید، نمایشنامه‌های خلق می‌کنید که باید اجرا شود. به هر جا مراجعه کنید می‌گویند بگذارید تا مناسبت آن واقع شود. یعنی دفاع مقدس جزء نیازهای لحظات مختلف سال در عرصه فرهنگ نیست. این نگاه مدیران ماست. به همین دلیل بسیاری از هنرمندان نمایشنامه‌هایی می‌نویسند که هر موقع از سال امکان اجرا داشته باشد و به بهانه مناسبتی بودن، ما را پس نزنند. این نگاه باید تصحیح شود. فرض کنید وقتی می‌گویند نمایشنامه‌های در خصوص عاشورا نوشته شده و نگاهی را برای امروز ایجاد کرده، فقط به عاشورا فکر می‌کنیم که البته برای ما هم ارزشمند است. خودمان را به هیئت یا دسته‌ای می‌رسانیم تا با سینه‌زنی، تکلیفمان را نسبت به عاشورا ادا کنیم. خیر! فرهنگ عاشورا در جای جای زندگی ما عجین است. باید بدانیم در کدام جهه حق یا باطل قرار گرفته‌ایم. این را در فرهنگ ذهنی خود قبول داریم، ولی در فرهنگ عمل هیچ برنامه‌ای برای آن نداریم. به‌محض اینکه یک تئاتر در مورد عاشورا یا حرکت امام حسین (ع) شکل می‌گیرد، می‌گوییم: «خیلی خوب است. باشد برای ایام محرم». در ایام محرم مگر چند کار مذهبی می‌توانیم ارائه کنیم؟ مگر چند تا سالن داریم؟ مردم در ایام محرم درگیر مناسبات خود هستند. بعد هم باید سریع کار را جمع کرد، چون نوبت کار دیگری فرامی‌رسد. من این محدودیت‌ها را می‌شناسم، اما محدودیتی که در ذهن ما هست، خیلی بدتر از محدودیت‌های امکاناتی است. کمبود سالن و نداشتن بودجه، یک بخش است.

بخش مهم‌تر، محدودیت‌هایی است که در ذهن سیاستمداران و مدیران فرهنگی است که در نهایت به محدود کردن فعالیت‌های

از خاک تا افلاک

تغذیه می‌کند. هم تئاتر تولیدکننده است و بقیه مصرف‌کننده. نمونه کارهایی که در دفاع مقدس شکل گرفته، ارزشمند و قابل اعتناست. در جشنواره تئاتر کشور محسوب می‌شود و به صورت بین‌المللی هم هست، در بحث انتخاب نمایشنامه آثار دفاع مقدس انتخاب شدند، آن هم بین آن همه نمایشنامه با موضوعات مختلف.

یعنی در سال ۸۵؟

بله، کاری بود از آقای حمید آذرنگ. پرداختن به موضوعات آزاد، دست بازتری به نویسنده می‌دهد. با این وجود از نظر کیفیت، یک اثر دراماتیک به‌عنوان نمایشنامه برتر انتخاب شد، آن هم در مقایسه با سایر گونه‌های نمایشی. بنابراین کسانی که در حوزه دفاع مقدس کار می‌کنند، اگر از حمایت لازم برخوردار شوند، آثار ماندگارتری خلق خواهند کرد. من به هنرمندان تئاتر دفاع مقدس خیلی امیدوارم.

تئاتر دفاع مقدس، اندیشه‌های بزرگی را در خودش خلق کرده و در بسیاری از مسائل وارد شده که امکان آن در سینما وجود ندارد. چون تئاتر در بسیاری از مواقع اندیشه‌مدار است. سینما ناچار به تن در دادن به قصه و روایت به شکل‌های تأثیرگذار خیلی خوب و مطلوب است.

می‌بینیم، اعلام کردیم هر کسی در این زمینه فعالیت کند، ما هم در بخشی از هزینه‌ها به او کمک خواهیم کرد. کار ما تولید تئاتر نیست، ولی وقتی خلایق احساس می‌کنیم مجبوریم با هیئت‌مدیره مطرح کنیم و چاره‌ای در حد توان بیندیشیم. باید به فکر یک جریان مستمر برای تولید تئاتر دفاع مقدس باشیم. اختصاص مکان، بودجه و حمایت از هنرمندان آن موقع یک اتاق اندیشه هم می‌تواند ایجاد کنید تا سطح آن را ارتقاء ببخشید. وگرنه قبل از داشتن جریان، از ارتقاء تئاتر دفاع مقدس صحبت کردن یک شوخی است.

چگونه تئاتر دفاع مقدس را از سینمای دفاع مقدس موفق‌تر می‌دانید؟

تئاتر دفاع مقدس، اندیشه‌های بزرگی را در خودش خلق کرده و در بسیاری از مسائل وارد شده که امکان آن در سینما وجود ندارد. چون تئاتر در بسیاری از مواقع اندیشه‌مدار است. سینما ناچار به تن در دادن به قصه و روایت به شکل‌های تأثیرگذار خیلی خوب و مطلوب است.

ولی باید مدام به تماشاگر باج بدهی؟

بله، چون در تئاتر تماشاگر به کنش و فعالیت برای کشف خودش وادار می‌شود، ولی سینما از چنین تماشاگرانی محروم است. اگر هم باشد، نوع خاصی است. همان بحث سینمای اندیشه که البته راهی به جایی هم نبرد. به‌رغم گستردگی سینما تماشاگران سینمای اندیشه از تماشاچیان تئاتر کمتر هستند. تئاتر محل تولید اندیشه است. یعنی آن شکلی که در تئاتر به وجود می‌آید، می‌تواند در همه هنرهای نمایشی تأثیرگذار باشد.

همان نمایشی که به‌رغم قصه‌دار بودن، روی بسیاری از طرح‌ها ایده‌های نو و بدیع خلق کرده در سینما تأثیر بیشتری گذاشته و فیلم‌هایی بر این اساس ساخته شده است. تئاتر، سطح حرفه‌ای هنرهای نمایشی را به لحاظ نیروی انسانی و هم به لحاظ اندیشه

ارزشی در تئاتر می‌رسد.

به نظر شما آیا با تئاتر می‌توان به مبارزه علیه هنجارهای جامعه پرداخت و از این معضلات اجتماعی رفع اثر کرد؟

از دغدغه‌های ذهنی من این است که تئاتر در جامعه چه نقش مهمی دارد؟ اگر فرهنگ تئاتر، جزئی از زندگی محسوب شود چه مقدار از نابسامانی‌های رفتارهای اجتماعی مرتفع خواهد شد. این ناهنجاری‌هایی که در جامعه شاهد آن هستیم، اگر با فرهنگ تئاتر عجین بشوند، سیر نزولی خواهد یافت. هر سال مبلغ کلانی صرف سامان‌بخشی انسان‌های ناهنجار جامعه می‌شود. اگر یک‌دهم این بودجه را در زمان خودش، صرف پیشگیری کرده بودیم الان پنجاه درصد مشکلات تقلیل یافته بود.

در بدینانه‌ترین حالت، تئاتر می‌تواند انسان را پالایش و تشخیص ایجاد کند. اجازه انجام عملی دون از شأن انسانیت را به انسان نمی‌دهد.

تئاتر اثر بخشی ذهنی هم (در مخاطب) ایجاد می‌کند؟

مخاطب در یک نمایش تئاتر، بخشی از وجوه شخصیت خودش را در شخصیت‌های مختلف تئاتر مشاهده می‌کند. گویی با آینه‌ای، درونش را به خود بازتاب می‌دهند. ناخودآگاه او تحت تأثیر قرار خواهد گرفت و فرهنگی در ذهنش ایجاد می‌شود که شما با هیچ آموزشی موفق به انجام این کار نخواهید شد. این نقش بسیار مهم و اساسی تئاتر است. مسئولان فرهنگی، تئاتر را پدیده مناسبی در وجه خوبش یعنی در مسائل مذهبی می‌دانند. در مناسبت‌های مختلف تئاتر را ابزاری می‌دانند که حداقل یک جایی از برنامه تلویزیونی را پر می‌کند و ضمناً یک تفریح و سرگرمی است.

به‌عنوان یک مخاطب، تئاتر دفاع مقدس را چگونه نقد می‌کنید؟

در تئاتر دفاع مقدس نخستین چیزی که به‌عنوان مخاطب به آن فکر می‌کنم، این است که کجا باید بینم؟

فرمایشات شما یک مشکل اساسی است که کل تئاتر کشور را دربر می‌گیرد. به نظر شما توقع زیادی نیست که سپاه پاسداران یا شهرداری مجموعه تئاتری بنا کنند؟

خیر این‌ها می‌توانند مکانی را تحت عنوان مجموعه تئاتر دفاع مقدس ایجاد کنند که دو سه تا سالن در آن باشد. باید برای استمرار تئاتر دفاع برنامه‌ریزی فکری بشود. منظوم جشنواره نیست. البته شاید در حد گسترده الان مقدور نباشد، ولی در حد توان، باید در طرح و برنامه سالانه یک نهاد یا ارگان قرار بگیرد.

انجمن تئاتر انقلاب و دفاع مقدس به‌رغم اینکه کارش چیز دیگری است، اما چون محدودیت‌های تولید تئاتر را در جامعه